

Kommuner og valg av leverandører:

Ti grep mot svart økonomi

Samarbeid mot svart økonomi (KS, LO, NHO, Unio, YS og Skatteetaten) står bak en anbefaling om ti grep mot svart økonomi og arbeidslivskriminalitet som skal gjøre det lettere for kommuner å velge seriøse leverandører.

Artikkelen er forfattet av:

Spesialrevisor
Karl Børre Reite
Skattedirektoratet
Han sitter i Sekretariatet for Samarbeid mot svart økonomi (KS, LO, NHO, YS, Unio og Skatteetaten)

Den nye malen for hvordan kommuner kan bekjempe svart økonomi, ble lansert i Oslo mandag 25. januar.

Anbefalingen består av ti grep som kan vedtas som en innkjøpspolitikk av norske kommuner og fylkeskommuner. Målet er å få på plass en standard som gjør det lett å være seriøs og tilsvarende vanskelig å være useriøs.

Bygg, renhold og bilvask er risikoområder i kommunene

Anbefalingen peker ut bygg, renhold og bilvask som typiske risikoområder for svart økonomi og arbeidslivskriminalitet. Anbefalingen er å forhåndsvurdere hvilke typer anskaffelser som har høy risiko, og følge disse spesielt opp gjennom kontraktskrav og kontroll. Det finnes en rekke gode verktøy for å følge opp seriositet i anskaffelsene. Dokumentet gir veiledning på når, hvor og hvordan disse verktøyene bør brukes.

Hovedpunktene er grep for å sikre at leverandører og underleverandører har følgende punkter på plass:

- Lønns- og arbeidsforhold er i orden

- Registrering, oppgavelevering og betaling av skatter og avgifter er i orden
- Tilstrekkelig fagkunnskap, faglærte og lærlinger
- Det er lett og oversiktlig å vite hvem vi handler med, hvem som jobber for oss, og hvem vi betaler til

Ut fra dette stilles det krav til faglærte, lærlinger, antall ledd i kontraktskjeden, betaling til konto i bank og innsyn i relevante skatteopplysninger ut over det som fremgår av skatteattest.

Kontroll er viktig – også ute på arbeidsplassene

Anbefalingen er videre å sette av tilstrekkelige ressurser til kontroll i hele kontraktsperioden. Difi har lansert en veileder for

Hvorfor trenger vi politiske vedtak?

(Tekst og figur nedenfor er klippet fra Difis veileder for Anskaffelsesstrategi.)

Anskaffelsesstrategi vil være koblingen mellom politiske forventninger og daglig innkjøp av varer og tjenester. Hvordan dette kan styres og følges opp på ulike nivå, vises i figuren.

Den politiske ledelsen tar stilling til hvilken innkjøpspolitikk virksomheten skal ha. En slik politikk vil kunne være førende for alle anskaffelser og være viktig for å regulere forhold som ikke er hjemlet i lov og forskrift. Slike forhold omtales gjerne som strategiske innkjøpsinitiativ.

Eksempler er samarbeid på tvers internt og eksternt, samfunnsansvar, små og mellomstore bedrifter, hensyn til miljø, innovasjon m.m. Har virksomheten en klar politikk, vil prinsipdiskusjoner ikke være en del av enkeltanskaffelser. Velger en virksomhet å ha et mål på for eksempel økt samfunnsansvar i strategien, vil dette forplikte til å jobbe målrettet mot å øke samfunnsansvar i anskaffelsene. Hvis behovet for innkjøper er å unngå prinsipdiskusjoner rundt samfunnsansvar i enkeltanskaffelser, kan det være riktigere å jobbe for å få på plass en anskaffelsespolitikk.

Administrativ ledelse følger opp gjennom å etablere og forankre en anskaffelsesstrategi i organisasjonen. En anskaffelsesstrategi gjelder for alt anskaffelsesarbeid i virksomheten, ikke bare det som håndteres av en sentral innkjøpsfunksjon/-avdeling.

Arbeidet med implementering av anskaffelsesstrategien operasjonaliseres i handlings- og tiltaksplaner. I det daglige anskaffelsesarbeidet bruker organisasjonen anskaffelsesregelverket, håndbøker, retningslinjer og rutiner for gjennomføring av anskaffelser. For noen anskaffelser lages det kontraktstrategier, og for å ha et helhetlig perspektiv på et anskaffelsesområde etableres det gjerne en kategoristrategi for styring og oppfølging av en vare- eller tjenestekategori.

Hele veilederen finner du her: anskaffelser.no/sites/anskaffelser/files/anskaffelsesstrategi_veileder.pdf

Sammenheng mellom anskaffelsesstrategi og andre styringsdokumenter.

Økonomisk kriminalitet

Samarbeid mot svart økonomi lanserte ti strategiske grep mot arbeidslivskriminalitet i kommunene. Fra venstre: Øivind Strømme (Skattedirektoratet), Ingebjørg Harto (NHO), Tommy Hestem (KS Innkjøpsforum) og Trude Tinnlund (LO). Foto: Hege Pedersen

oppfølging av lønns- og arbeidsvilkår. Denne gir råd om hvilke tiltak man kan sette inn. Veilederen finnes, sammen med flere andre gode verktøy, på nettstedet: www.anskaffelser.no

Veilederen deler tiltakene inn i hva kommunen skal, bør og kan gjøre. «Skal»-kravene er lovpålagte, mens «bør» og «kan» er inndelt etter risiko. Dersom man har forhåndsvurdert risikoen som høy, vil det være naturlig å bruke veilederen fullt ut.

Dette innebærer bl.a. kontroll hos leverandør/underleverandør, kontroll ute på arbeidsplass/byggeplass, kontroll av HMS-kort, å vurdere kontroller utenom normal arbeidstid osv. Difis standard kontraktskrav gir innkjøperen adgang til innsyn i leverandørens lønns- og personalsystemer.

Et annet verktøy er å hente inn relevante skatte- og avgiftsopplysninger ut over det som finnes i dagens skatteattest. Gjennom Skatteetatens ordning Registerinfo kan innkjøperen få tilgang til opplysninger om leverandøren er registrert for merverdiavgift,

Med strategiske grep inviterer SMSØ til å etablere en felles etterlengtet samfunnsmessig grensesetting i kommunene for å motvirke svart økonomi og arbeidslivskriminalitet. For kommunene kan dette gi mer rasjonell konkurransegjennomføring og kontraktsoppfølging. For leverandørene vil dette kunne gi forutsigbarhet for krav, effektiv tilbudsutforming og uttelling for å drive seriøst.

Tommy Hestem
Nestleder KS Innkjøpsforum

Det offentlige har en viktig rolle i arbeidet for et seriøst arbeidsliv gjennom sine innkjøp. Derfor er jeg glad for at kommunesektoren, sammen med partene i arbeidslivet og Skatteetaten, nå går i front mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet,

Trude Tinnlund
LO-sekretær

hvorvidt merverdiavgiftsoppgaver og A-melding er levert det siste halve året (inkludert hovedtall), opplysninger om skyldig skatt og avgift, samt innmelding av utenlandske kontrakter og ansatte til Sentralskattekontoret for utenlandssaker (SFU). Enkelte av opplysningene er taushetspliktbelagte. Leverandøren må derfor levere en fullmakt for at innkjøperen skal få se opplysningene. Det er under planlegging en ny løsning på denne innsynstjenesten via Altinn.

Denne typen kontroll krever kompetanse på flere plan. Man må vite hva man ser etter og hvordan man bruker opplysningene man får tilgang til. Tilbakemeldingene vi har fått hittil, tyder på at det i enkelte tilfeller er behov for ytterligere veiledning på området. Difi viser også til muligheten av å la en uavhengig tredjepart å utføre kontrollen, mens det er kommunen som skal definere hva som skal kontrolleres. Det synes som om det er et behov for en tydelig kravspesifikasjon eller mal, både for den som skal bestille og følge opp og den som skal utøve nødvendig kontroll.

Flere hensyn å ta

Hovedhensynet med de strategiske grepene er å stenge arbeidslivskriminalitet ute fra kontrakter i kommuner og fylkeskommuner, samt å peke på hvordan svart økonomi og sosial dumping kan avdekkes og sanksjoneres.

For å få på plass grep som kan fungere effektivt, har det vært nødvendig å se på helheten. Det er behov for grep som kan fungere over hele landet. Grepene skal gjøre det vanskelig for de kriminelle, samtidig som det er enkelt å være seriøs. Alt for strenge retningslinjer vil kunne stenge de seriøse tilbyderne ute fra markedet. Dette ville være uheldig både for næringslivet, innkjøperne og samfunnet.

Dokumentet er derfor utviklet av de som har kunnskap om temaet hos partene i Samarbeid mot svart økonomi, og for-

De ti rådene

1. Ta et klart standpunkt: Vi skal ikke ha svart økonomi eller arbeidslivskriminalitet i våre anskaffelser.
2. Rett innsatsen inn mot der risikoen er størst.
3. Gå konkret til verks – sjekk at leverandører faktisk har alt på plass.
4. Begrens antall ledd i kontraktskjeden.
5. Sett krav til fagkunnskap.
6. Vit hvem som arbeider for oss.
7. Vit hvem vi betaler til.
8. Krev innsyn i relevante skatteopplysninger.
9. Gjennomfør kontroller.
10. Bruk de gode verktøyene som finnes (på anskaffelser.no).

Det er utarbeidet en utdypning og detaljert forklaring til de ti grepene. Denne finnes på samarbeidmotsvartokonomi.no

ankret av KS, NHO, LO, YS, Unio og Skatteetaten sentralt.

Mange trekker i samme retning

Samarbeid mot svart økonomi ga i 2014 Ildsjelprisen til Skien kommune m.fl. for den såkalte Skiensmodellen. Her vedtok kommunen 14 kontraktsbestemmelser bl.a. for bygg. Senere har Telemark fylkeskommune lansert den såkalte Telemarksmodellen i forbindelse med oppføringen av en ny videregående skole. De strategiske grepene har hentet mye inspirasjon fra dette arbeidet.

Enigheten mellom Fellesforbundet, BNL, Difi og KS om spesielle kontraktsbestemmelser i bygg- og anleggskontrakter har også vært viktig.

Målet fremover er at kommuner og fylkeskommuner skal ta aktive grep mot svart økonomi og arbeidslivskriminalitet.

Anskaffelsesprosessen må tilrettelegges slik at den blir attraktiv for de seriøse bedriftene. Kommunen må ha eierskap til anskaffelsene, og må legge lista på rett nivå for å få med de seriøse leverandørene. Godt planlagte anskaffelser er nøkkelen.

Ingebjørg Harto
Direktør næringspolitikk NHO